

Szociális reformok

*

írta:

Dr. Lipcsey Péter

egri kir. közjegyző

Budapest. 1918

Re'vai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság
kiadása.

Hévy-Nyomda Budapest, V., Ügynök-utca 8.

Bevezetés.

1901. évben egy tanulmányt írtam a magyar öröklési jogról és öröklési eljárásról.

Tanulmányommal szolgálatot akartam tenni s éppen ezért az illetékes köröknek bemutatam; de nem egyéni érvényesülés vezetett s épp ez okból könyvalakban nem adtam ki.

Tanulmányom hatását észleltem nemcsak az 1912. évi VII. t.-c. 29. és 30. §-aiban, mert abban tanulmányomban foglalt törvénytervezetem 30. 34. §-ait fölhasználták, hanem a magyar polgári törvénykönyvnek 1914. évben kiadott javaslatában is; mert észrevételeimet több helyen figyelembe vették, sőt a törvényjavaslat 1613. §-ába fölvelt novumot a fönti tanulmányomban én alkalmaztam először 1901. évben és azon tanulmányom kiegészítő részét képező törvénytervezet 1. §-ába is befoglaltam.

Munkám megírása óta 17 esztendő telt el; természetesen, hogy ki kellett bővítenem; ennek oka nemcsak a hosszú idő eltétele, hanem az, hogy a háborús évek alatt folytatott joggyakorlatom oly tapasztalukkal tett gazdagabbá, mely tapasztalatokból eredő ismereteimet s ezen ismeretekből eredő következtetéseimet előadni kötelességemnek tartom, viszont tanulmányom azon részét, mely nem aktuális, könyvemből kihagyom.

Tanulmányomat most a nagyközönség rendelkezésére bocsájtom, nem azért, hogy erre bármilyen személyes hiúság hajtana hanem azért, mert tapasztaltam, hogy Hazánkban nem elég ideákkal előállni a legilletékesebb helyen azokat előadni, de föltétlenül szükséges nyilvánosságra hozataluk; mert az ideák bármily jók legyenek is, az illetékes hely, hacsak folytonosan nem szorgalmaztatok, temetője az ideáknak; míg ha azokat közre adjuk, vitákat keltenek föl s ezen viták eredménye az, hogy az ideák közül a jókat megrögzítik s a nemzet hasznára fordítják és pedig nem megcsonkítva és megváltoztatva, mint tette az 1912. évi VII. t.-c, hanem a megvitattott alakban, de ezen vitában én is részt vehetek.

Tanulmányom már teljesen készen állott, most mégis mikor útjára bocsájtom, a bevezetéshez pár szót kell írnom.

Eloolvastam Wekerle Sándor miniszterelnök úr programját s megértettem belőle, hogy a többtermelés hiva és szociális szempontok miatt a kisajátítás utjáni földosztást fölvette programjába.

Régi tervein ez, természetes, hogy ez irányu nézetem megismertetése kötelességem, mert lehetséges, hogy a megoldáshoz esetleg; én is mutathatok egy utat. Részletes kidolgozással nem állok elő.. de szívesen válalkozom arra is.

Eger, 1918. január havában.

I. A nemzet alakulása. Az állam és célja. Jogrend. Nemzeti tradíciók.

Thiers, a nagy francia államférfiú mondta a hivatalnokkövetekről tartott nagy beszédében, hogy „a felvilágosodott elmének természete engedelmeskedni a valóságnak, melyet feltalál és melyet megismer.”

Ez egy örök igazság, melynek kifejezője az állam.

Ugyanis a család az ember érzelmi világában leli létalapját, fentartó ereje a szeretet, melynek forrása a vérközösség, mely a családtagokat összefűzi. Ez hozza létre a családok későbbi csoportosulását, mely a nemzetségekben nyer kifejezést.

A nemzetségek találkozására összeütközést, ez pedig oly chaost indézne elő, mely végre is megsemmisülésüket okozná; ezek tehát az egymás elleni védekezés közepette csak úgy biztosíthatják fennmaradásukat, ha egymással szövetségre lépnek. Természetes, hogy ezen szövetségek alkotó elemeit első sorban a rokon nemzetségek képezik, ezeknek első csoportosulása azon szeretetnek kétségtelen következménye, melynek forrása még mindig a vérközösség s mely szeretet a nemzetben nyer kifejezést. Ezen természetszerű csoportosulás adja meg a hazát s az egymás iránti szeretetnek virága a hazaszeretet.

Hogy a nemzetnek és hazának anyaga a földterület volna — és hogy nemzet és haza állandó földterület nélkül nem lehet, tagadni kell; ezt megcáfolja a valóság.

A nomád népek nem a földterületért vívtak harcot s még sem lehet őket hazátlanoknak nevezni. Ezek nemzetet alkottak, földterület nélkül is; nemzetet alkottak mert ezt azon állandó csoportosulás képezte, melyben jelentkeztek mindenütt s a hazát mindenütt magukkal hordozták a bennük élő s a vérközösségen alapuló szeretetben.

Számtalan példáival találkozunk ott az önfeláldozásnak és hősiességnek, melyek nemzeti célokat szolgáltak s mely nemzeti célok a hazában összpontosultak.

Példa erre hazánk históriája.

Kölcsey a magyar játékszínről tartott beszédében azt mondja:

„Krisztus így szólott: a hol ketten-hárman összegyűltök (tisztá imádatall tudniillik) ott leszek én veletek; ilyformán szól a haza is: a hol ketten-hárman összegyűltök (tisztá nemzeti lélekkel tudniillik) ott leszek én bennetek, mert a hazának szent neve nem csatolja magát a föld porához, ezen tartomány, melynek kiterjedését most magyar hazának nevezzük, századok előtt más néptől mondatott hazának; őseink a Don mellet is, a Kaspium partjain is magukkal hordozták a magyar hazát s magukkal együtt hozták azt ide. Emberek teszik a valóságos hazát, nem az életnélkül való halmok és térségek, melyek ezerféle népnek egyforma érzéketlenséggel adhatnak hazát. Valamint a francia lélek lángolása a számkivetés helyét francia földdé változtathatja, ugy ellenkezőleg a magyar lélek kialvása születésünk helyét idegen földdé fogja változtatni.”

De legjobbban megcáfolja a földterületről szóló tételt a zsidó nemzet históriája. A zsidó nemzetről azt írja Budai Ézsaiás közönséges históriájában: „A zsidók Ábrahámától, mint törzsök atyjuktól származtak; Ábrahám fia Isák, Ismael és Midian volt, Isáktól származott Jákob, vagy Izrael. Ennek 12 fiától származtak az Izrael 12 nemzetségei. A zsidók 215 esztendeig lakván Kánaában, minek utána Egyiptomba költöztek. Hetven lelkekből álló familiájuk ezen 215 esztendő alatt mintegy harmadfél milliónyi számra szaporodott, onnan kiszabadulván, negyven esztendeig bujdostak, keringtek az arábiai pusztákban.”

Világos, hogy nálok a nemzet anyaga nem a földterület volt, hanem a nemzetet maguk alkották és maguk alkották a hazát is azon állandó csoportosulásban, melyben jelentkeztek. Kétségtelen, hogy a zsidók nemzetet alkottak Kánaában, Egyiptomban s azt megtartották az arábiai pusztákon átszenvedett 40 évi bujdosásukban is.

Valamint a hazát és a nemzetet nem a földterület alkotja, éppenugy a hazaszeretet sincs összefüggésben vele és nem lehet oly tételt felállítani, hogy a hazaszeretetet a földbirtok befolyásolná: a szabadságharcokban a hazáért küzdők soraiban találunk igen nagy számban olyan embereket, kik a földterületből mit sem mondhatnak magukénak, de akiknek hazaszeretetük lángolóbb a domíniumok uraiénál is.

Míg a családban s a nemzetségeknél nem volt szükség a jognak szabályok általi korlátozására, — mert ott a jogok korlátai

az emberi természetben bennrejlének a vérközösség ereje miatt és a családfő nemzetségi főhatalmát s tekintélyét is ezen erő hozza létre, — mert benne érzi a család, a nemzetség létrehozóját, megalapítóját és az ott levő rend a tagokban bennlevő vérjog öröktörvényén alapul s ennek következménye, — a szeretet, minden külső befolyás nélkül is létrehozza azt, — természetes, hogy a jogok ott csak találkozhatnak, de össze nem ütközhetnek; addig a nemzetben, ha rokon nemzetségek csoportosulása folytán áll is elő, a vérközösség ereje gyöngül, minek szükségképpi következménye a jogok összeütközése.

Ezt a valóságot feltalálja és felismeri a felvilágosodott elme s létrehozza az államot, mely megalkotja a jogszabályok összegét, a jogrendet; most jog joggal össze nem ütközhetik, mert mihelyt jogszabályt sért, — megszűnik jog lenni.

A nemzeti alakulást a külkörülmények is erősen befolyásolják. Ezek a külkörülmények távol esnek intéző körünktől s oly erős hatással vannak reánk, hogy tényleges cselekvésünket is irányítják; mivel bármily szilárd legyen is az emberben az akarat, — ha a kivételnél a külkörülményekben átdönthetetlen gátakat talál, — megalkuszik velük annyira, hogy az ember cselekvésének eredménye egészen más lesz, mint amit az első bármily szilárd akarat is létrehozni szándékolt. Ennek oka az, hogy a cselekvések is változnak, de megváltozik maga az akarat is, idomul a külkörülményekhez. Figyeljük meg magunkat, mennyiszer változik elhatározásunk.

Az ember küzd a létért s e küzdelemben felvilágosodott elméje engedelmeskedik a valóságnak, melyet feltalált és melyet megismert.

Az egymás elleni védekezés közepette feltalálja és megismeri azon valóságot, hogy a külkörülményekkel meg kell alkudnia. Ez létrehoz oly szövetséget a nemzetségek, sőt a nemzetek közt, melybe egymástól idegen nemzetségek és sokszor nemzetek is belesodortatnak. A gyöngébb elkerüli a rögtöni megsemmisülést, bizik szívósságában, hogy képes lesz fenmaradását az erősebb mellett is biztosítani, — de végre is a túlerőnek megadja magát s a szövetséges nemzetségek és nemzetek egy közös nemzetben egyesülnek, melyben megvan alkotó elemei mindenkének bizonyos jellegzetessége, de melynek karakterét az erősebb alkotó elem adja, meg, mely a többit felszívja magába.

Itt különösen szükség van a jogrendre s ennek fentartójára az államra, mert itt már a megalakulásban is nem az érzelmek

dominálnak, hanem főképp a külkörülmények, melyekkel a gondolkodó elme megalkudott. Itt már szükséges az állandó földterület is, mert a vérközösség ereje folytonosan gyöngül, gondoskodni kell tehát oly erőről, mely azt pótolja.

Az államban munkálkodik az ember gondolkodó elméje s gondoskodik oly erőről, mely a nemzet és a haza fentartását biztosítja. Létesül a szokás, mely a jognak legelső forrása s mely az embernek második természetévé válik.

Ennek létrejöttéhez feltétlenül szükséges, — hogy nemcsak a kör, melyben, — hanem a hely is, ahol gyakorlat folytán keletkezik, állandó legyen, mert a szokás éppen az állandósággal jön létre. Így tehát szükséges, hogy a földterület is az legyen.

Tehát a földterület, ha nem is anyaga a nemzetnek, de feltétlenül biztosítása. A vérközösségen alapuló szeretet és a szokás együttesen munkálkodik most már a nemzet és haza biztosításán, melyet az ember gondolkodó elméje közérdeknek ismer föl. De szükséges, hogy a közérdek mellett a jogos magánérdek is biztosíttassék és a jogrend, midőn a közérdeket szolgálja, a jogos magánérdeket is megvédi, mert a közérdek is éppen ezáltal biztosíttatik, sőt éppen ebben nyer nagyrészt kifejezést. Ugyanis ha ez nincs, az összeütközés folytonos s éppen a szokás szülte földhöz való ragaszkodás miatt a szeretet gyűlöletté válik a tagokban, de a földhöz való ragaszkodást is megsemmisíti, mert az összeütközés folytonossága és az abból eredő folytonos változások azt lehetetlenítik s ezek az állandóságot is megszüntetik, aminek kihaltával a nemzet és benne a haza is megsemmisül, mert éppen közös fentartó erejük: a szeretet és a szokás a jog bizonytalansága miatt kihalt.

Ha pedig megvan a harmónia, ez mindkettőt növelni fogja s létrehozza a nemzetben a tradíciókat, melyek éppen a nemzet ősi szokásaihoz, intézményeihez és érényeihez való ragaszkodásban nyernek kifejezést s a nemzet tagjait teljesen összefűzik s a hazaszeretetnek is forrásai lesznek.

A tradíciót kill növelni az államnak tagjaiban, erre kell munkálkodikni a jogrend megalkotásánál.

Beksics Gusztáv így ír az angolokról: „az angolok amennyire barátai a szabadelvű reformoknak, épp oly szívóssággal ragaszkodnak tradícióikhoz. Az a nép okvetlen elhanyaglik, mely szakított a múlt minden emlékével. Az angol szellem soha sem rombol, hanem mindig épít.

2. Államfő. Mandatanusok és a jogrend. Cselekvési szabadság és korlátozások.

Természetes, hogy a jogrend megalkotásánál az első lépést éppen az állam tagjai tették meg, midőn egyeseket, kik közülök jeles tulajdonságaik által kiváltak s kikben a nemzeti tradíciók iránti érzék és szeretet leginkább összpontosul; önként, szabadon oly hatalommal ruháztak fel, amilyennel az állam egy tagja sem bírt, de oly köteleességekkel is rótták meg.

Szerződés jött létre: a vezérek a jogrend fentartását s ezáltal a nemzet és a haza biztosítását Ígérik, a polgárok pedig e célra kezükbe tették le a hatalmat.

Ez a szerződés hozza létre legelőször az államfői intézményt és az államfő nem egyéb, mint az állam tagjainak mandatáriusa; de éppen azért, mert ezen intézménynek ama szerződés a létrehozója, természetes, hogy alkotmány nélküli állam nincs, mert az alkotmányt eme szerződés képezi.

A szerződés tárgya a jogrend fentartása s ezáltal a nemzet és haza biztosítása: ez örökös, de a szerződés tartalma változik.

Bármiként is változzék a szerződés tartalma, az államfő mindenkor felelős lesz cselekményeiért s ez a felelősség egy despotánál sokkal nagyobb, mint egy oly államfőnél, ki tulajdonképpen kifelé, más államokkal szemben, mint az állam személyesítője jelentkezik, de magában az államban cselekvési köre igen kis térre szorul, mert a hatalomban az állam tagjai is részt vesznek.

Ezen felelősség korántsem fizikai, hanem inkább erkölcsi, melyet az államfő lelkében hordoz folytonosan s mely belső felelősség kifelé jogosan a históriában, nyer kifejezést és azon későbbi következményekben, miket az államfő működése létrehoz és mely következmények örökletes monarchiában a dinasztia gyöngülésében, vagy erősödésében jelentkeznek, de kifejezést nyerhet az államfő életében is azon zendülésben, melynek forrása az állam tagjainak elkeseredése.

Ákár egy kézben összpontosul a hatalom, akár megoszlik, a mandatáriusoknak köteleességük' azt úgy kezelni, hogy mindig nemzeti érdekeket célozzon, gondolniok kell arra, hogy mire vállalkoztak s ápolniok kell az állam tagjaiban a nemzeti tradíciókat, mert az állam nem cél csak eszköz, cél a nemzet fentartása és biztosítása, emiatt az állam által létesített jogrendnek is ezt kell szolgálnia.

S miután a jogrend az egyén cselekvéseinek szabályok általi korlátozásából áll, ezen korlátozásokkal nem szabad teljesen tönkretenni a cselekvési szabadságot, hanem azok csak addig terjedhetnek, míg általuk a jogösszeütközés eikerültetik, vagy a nemzet léteérdeke megköveteli.

Szükséges, hogy a nemzet tagjai bizonyos önállósággal bírjanak úgy a gondolkozásban, mint a cselekvésben, mert a gondolatnak leghűbb kifejezője a cselekvés, evvel tehát szoros összefüggésben áll. Természetes, hogy a cselekvési szabadság biztosítja a gondolkozás önállóságát is, mivel ha a gondolat meg nem valósítható, azon tervével felhagy az ember és ha terveik egyikét sem tudják megvalósítani az állam tagjai, végre is annak tudatára ébrednek, hogy gondolkodásuk fölösleges és eredménytelen.

Ha tehát a mandatáriusok a cselekvési szabadságot szükség nélkül korlátozzák, ezáltal kiölik az állam tagjaiban az önállóságot s ha ezek minden téren csak az államhatalom működését látják, nem lesznek képesek a tradíciók feniartására, meri az államot célnak, — nem a nemzet fentartása eszközének fogják tekinteni, — mi a nemzeti lélek kialvását s a nemzet megszűnését, illetve átalakulását fogja eredményezni.

Menekülnek az állam tagjai a cselekvés nagy munkájától s bálványozni fogják a mandatáriusokat, mert minden jónak létrejöttét bennük lógiák csupán megtalálni.

Ez első sorban az államforma természetellenes változására vezet, mert ha az önálló gondolkodás nincs meg az állam tagjaiban, nem képesek az állam ügyei intézésére befolyást gyakorolni ama lelki gyöngeség miatt, melyet az önálló gondolkodás megszünte eredményezett; ennek pedig szükségképpi következménye magának a nemzetnek oly átváltozása, melyben megsemmisül.

Ugyanis a nemzeti érzület a szívben terem, ezt tehát nem lehet erőszakkal az állam tagjaiba beoltani, de a lelket fogékonyá lehet tenni annak befogadására. Minden érzelem csak úgy válik mélylyé és állandóvá, ha az a gondolkodással párosul és pedig az önálló gondolkodással. A nemzeti érzületet azon eszmék megtestesítése teszi maradandóvá, melyet az állam tagjai önként jónak és hasznosnak ítélnék; az tehát teljesen kifejlődik bennük s a nemzet fenállása biztosítva van; mig ellenkező esetben lelkük nem képes annak befogadására s az eddig vezérlő nemzet teljesen elgyöngül az államban, karaktere elveszett, tehát az egyesült nemzetnek sem adhatja meg azt; jön ekként más nemzet, melynek

tagjai erre képesek lesznek s ebben a nemzeti átváltozásban a régi uralkodó nemzetnek csak emlékei lesznek meg az egyes jellegzetes sajátságukban. A história számtalan példái mutatják, hogy erre vezetett az oktalan korlátozás, mely a mandatáriusok visszaélése.

Róma nincs többé. Népe, földje megvan, de bár az ember-tömeg lehet csaknem ugyanaz is, de a nemzet megszűnt. Ennek oka a mandatáriusok visszaélése, ez tette tönkre a folytonos korlátozással a nemzet akaraterejét s Róma népének utolsó fellángolása csak szalmaláng volt, mely egy hatalmas ember lángeszéből nyerte a szikrát, de ez végre is Róma megsemmisülésére vezetett

Hogy egy nemzetnél mily hatalmas erő az önálló gondolkodás, Anglia mutatja meg legjobban. Az angol polgárokról azt írja Beksics: „Ha az angol polgárok más véleményen vannak, mint a kormány, a sajtó pressziójával nem elégszenek meg, gyakorolják a sajtószabadságnál még félelmetesebb jogukat, a gyülekezési jogot. A mettingezés a királyság minden városára kiterjed s addig tart, míg a kormány vagy enged, vagy megnyerte a közvéleményt, de semmi esetre sem kényszerrendszabályokkal.”

3. Nemzeti tradíciók a magyar közjogban és magánjogban s a nemzetiségi kérdések. Idegen, különösen osztrák jogfejlődés hatása.

Nemzetünk fenmaradása évezredre biztosítva van. Mi még az államforma természetellenes átváltozásánál sem tartunk; pedig amint az államforma természetellenes átváltozását követi magának a nemzetnek megszűnése, éppúgy a nemzet megszűnését az államforma természetellenes átváltozása megelőzi.

Alkotmányunknak ma is azon vérszerződés az alapja, melyet a vezérek az Etelközben megkötöttek.

Egyéni jeles tulajdonságai miatt tették urukká, vezérüké öseink Árpádot, — felruházták őt hatalommal, hogy a jogrendet hazánkban is megalkossák és biztosítsák.

Idők multával, természetes, hogy ugy közjogunk, mint magánjogunk kifejlődött; de a kifejlődés fokozatos volt, — fokozatos magánjogunk terén is, — melynek kútfeje a szokás, mely leghűbb kifejezője a nemzeti közérületnek. Tulajdonképpen magánjogunk forrása, eltekintve egyes jogviszonyokat szabályozó különleges törvényunktől, ma is főként a szokás, mert annak első kodifikálását, — Verbóczy tripartitumát nem lehet törvénynek nevezni, — annak

kötelező erőt csakis a szokás adott. A nemzet tagjai s az államhatalom kezelői egyerlelműleg elfogadták a magánjogviszonyokban kötelező szabályként. Természetes, hogy egyes intézkedései nem felelnek meg a fejlődött viszonyok közepette a nemzeti közérzetnek.

A birói gyakorlat ma már sokban eltér az abban foglalt jogelvektől, ez pedig feltétlenül némi bizonytalanságra vezet, ezt tehát meg kell szüntetni, mert a jogrendet veszélyezteti; ami a magánjog kodifikálása által érhető el.

A magánjog kodifikálásánál nem ajánlható eléggé az óvatosság. Midőn a felvilágosodott elme engedelmeskedik a valóságnak, — melyet felismert — és megalkuszik a külkörülményekkel, a jogintézmények kreálásában tekintettel van a külföldi jogfejlődésre; de különösen tekintettel keli lenni arra, hogy ezen munkálkodása, közben a magánjogunkban eddig bennlevő nemzeti tradíciókat meg ne sértse, mert ennek kiölése közjogunknak is természetellenes átváltozását idézné elő.

Gondoskodni kell a mandatáriusoknak, hogy az állam tagjaiban a nemzeti érzület folyton növeltessék, — különösen oly nemzetnél, mint aminő a magyar, mely különböző nemzetek egyesüléséből származott. Itt különösen szükséges, hogy nemzetünk karaktere magyar legyen. Nálunk nem lehet szó tót nemzetről és így tovább, pedig ők is itt laknak, ők is hazának nevezik a magyar hazát, mert a nemzeti érzület kifejezést nyer közjogunkban s különösen magánjogunkban, sőt éppen a magánjog segélyével ez oly tradícióvá vált a szokás óriási ereje által, melyet a nyelv-különbség nem képes csökkenteni.

Tagadni kell azt a tételt, hogy a nemzeti tradícióknak csupán a közjogban volna helye, mert a közjognak egyik alkotórésze a magánjog, mivel az állam célja a nemzet fentartása és biztosítása s ennek eszköze a jogrend. Az úgynevezett magánjog pedig éppen a jogrendet létesíti: igaz ugyan, hogy az egyes emberek egymás közötti jogviszonyait rendezi, de éppen ezen rendezés az egyes emberek jogainak és cselekvési szabadságának a közjó és közérdek szempontjából való korlátozásából áll. Ha magánjognak nevezzük is azon jogviszonyok természeténél fogva, melyeket rendez, nem lehet tagadni, hogy egyik részét képezi a közjognak és éppen azért abból a nemzeti tradíciókat száműzni káros s a szorosabb értelemben vett közjog természetellenes átváltozására vezet.

A szorosabb értelemben vett közjog iránt az állam tagjainak legnagyobb részében az érdeklődést ébren tartani nem lehet; mert

az állam legtöbb tagja oly kevés részt vesz a szorosabb értelemben vett közjogi tevékenységben, hogy ezen intézményeket jól átérteni sem tudja, de hatásukban sem ismeri annyira, hogy az a magánjog segélye nélkül köztudattá fejlődhetnék; míg a magánjoggal az állam minden egyes tagja folytonos kapcsolatban áll, annak segélyét minden jogviszonylatában igénybe veszi, azzal napról-napra él. Ez a folytonos gyakorlat oly megrögzött szokássá alakul, mely tradícióvá válik, tehát éppen ezt kell magyarrá tenni; mert éppen ezáltal lehet folyton ébren tartani a nemzetiesség iránti érdeklődést és maradandóvá tenni a magyar nemzeti érzelmeket, melyek alkotmányunknak legnagyobb biztosítékai s ha ezen magyar nemzeti tradíciókat a szokás óriási hatalma által beültetjük a magyar haza minden fia szívébe, ezáltal megoldjuk az örökké kísértő nemzetiségi kérdést is, mert az idegen nemzetiségek lelkületét magyarrá tesszük. A vérközösség ereje folyton gyöngül s helyét a szokás váltja fel és ha ezen most még idegen nemzetiségek mindennap, minden jogviszonyaikban csak azt látják, hogy jogaiknak védelmet csak a magyar ad és csak ezáltal képesek megtartani vagyonukat, csak ez biztosítja lételüket: önként, minden erőszak nélkül köztudattá lesz náluk azon valóság, hogy ők csakis ezen hazában boldogulhatnak és csakis úgy, ha ezen haza magyar marad.

Báró Wesselényi Miklós szózatában azt mondja: „valamint sorsunk nagyrészből európai eseményektől függ, úgy véd- s mentőeszközeinknek is amazokéival összekötetésben kell lenniök s azokkal együtt munkálniok. Legerősebb, legszentebb paizsunk igaz ügyünk lévén mindenben, mit teszünk, igazság s helyesség legyen főzsinórmériékünk.”

A felvilágosodott elmének természete engedelmeskedni a valóságnak, melyet feltalál és melyet megismer; már pedig azt valóságnak ismerik föl, hogy ők csakis ezen Hazában boldogulhatnak és csak úgy, ha ezen Haza magyar marad, akkor föltétlen bizonyos a beolvadásuk. A világháború természetes következménye ez lesz. Nem kell félni az uszítóktól sem; de gondoskodni kell arról, hogy közöttük legyen a magyar állam oly képviselője, ki szeretettel, megértéssel, ha kell, szigorral vezetni képes őket.

Hosszú és szorgalmas munkálkodás eredménye az idegen nemzetiségeknek a magyar nemzetbe való önkéntes beolvadása. Ezért különösen szükséges, hogy a külföldi jogfejlődésnek a kodificált magánjogban csak a szükséghez képest adjunk tért és ne

engedjünk annak olyan óriási hatást, hogy azon alapvető jogintézményeinket tegye idegenekké, melyeket elavultaknak s a modern udikaturába bele nem illőknek nem lehet tartani. Csak a kiépítésnél lehetünk tekintettel a külföldi jogfejlődésre, így lesz kodifikált magánjogunk magyar és így lesz alkotó eleme közjogunknak.

Minden kompiláció felé való törekvést számúzni kell a magyar magánjog kodifikálásánál, mert a kompilator munkája könnyű, de nem üdvös a nemzetre. Szükséges egyes külföldi jogintézmények átültetése, de az nem állhat annak egyszerű átvételéből; tekintettel kell lenni a magyar nemzet különleges helyzetére, viszonyaira és természetére, ezt tehát első sorban magyarrá kell tennünk. Hogy miként lehet és kell idegen jogintézményeket s jogelveket hazaiakká tenni, példa rá Rómában a *ius gentium*, melyet a római jogba való átültetés teljesen rómaiává tett. Különösen az osztrák jogintézményeknek magánjogunkba való egyszerű átvétele nem tekinthető szerencsésnek. Hazánk Ausztriával oly szoros összeköttetésben áll, mely szövetség, ha igen soká áll fenn, a két nemzet egyesülésére fog vezetni. Az erősebb nemzet fogja megadni a létrejövendő új nemzetnek karakterét, a gyöngébbnek csak emlékei lesznek meg egyes jellegzetes sajátosságokban. Minden munkálkodásban tehát arra kell törekedni, hogy ennek az új nemzetnek karakterét mi adjuk meg, már pedig ilyenmű törekvésnek éppen nem tekinthető közjogunk alkotó részébe, magánjogunkba osztrák jogintézmények minden változtatás nélküli átvétele.

4. Szociális reformok.

Miután a magánjog kodifikálását a háború s a Hazánkban pár év alatt lényegesen megváltozott életviszonyok hosszú időre lehetetlenné tették, mert a Haza ellen súlyosan vétkeztek az, aki most a magánjog kodifikálását sebes iramú vágtatással keresztül hajtani igyekeznek, nem foglalkozom a törvényjavaslattal, mert tudom, hogy abból törvény sohasem lesz. Épp ezen okból állok elő azon szociális javaslatokkal, melyekkel nem várhatunk, de melyek később a polgári törvénykönyvbe beilleszthetők.

Amilyen szükséges az államháztartás rendezése, olyan szükség van nemzetgazdaságunk rendezésére; mert nem elég az egyenes és közvetett adókat, illetékeket emelni s így a „lakosságra új és új terheket rakni, de gondoskodni kell arról is, hogy a lakosság anyagi ereje növeltesse, mert hiába rendezett egy állam ház-

tartása, ha népe koldus; akkor az államháztartás rendezése csak ideiglenes lesz, mivel a koldus nép vállalai nem bírnak el állandó nagy megterhelést és ha a nép anyagi ereje növeltetik, ez nem csak hogy maga után vonja az államháztartás rendezettségét, de következménye a nemzet boldogulása, megelégedettsége leendő.

Erről kell tehát gondolkozni és gondoskodni az állam vezetőinek, mert ha ezt nem teszik, akkor végre is érdemetlenek lesznek a nemzet bizalmára s akkor az államot alkotó nemzet mandátánusai többé nem lehetnek, mivel a folytonos elégedetlenség közt hatalmuk ideig-óráig tart s addig is csak az erőszak fegyverével kormányozhatnak.

Összhangot kell teremteni és jó államgazdaság mellett jó nemzetgazdaságról kell gondoskodni.

a) Visszaélések megakadályozása.

Jó nemzetgazdaság egyik pillére a jó törvény, mert a nemzet vagyonát meg kell védeni nem csak a nyílt útonállók ellenében, de meg kell védeni azon vakondok ellenében is, ki nem szereti a napfényt, hanem a sötétben és lassan dolgozik és pedig jól elrejtett helyeken úgy, hogy fölfedezni is alig lehet.

Ez a reánk erőszakolt világháború rávilágított ugyan a vakondokra, de a helyzet olyan szokatlan, annyira új és annyira tele van rögtöni munkákkal, hogy éppen emiatt nem maradt elég idő és erő a vakondok üldözésére; napfényre jött, eleinte pislogó szemmel dolgozott, de csakhamar hozzászokott a világosságához és tovább folytatta nemzetrontó munkáját.

Munkája kiterjed nemcsak a vagyontra, de nagyon sokszor az élet ellen tör és pedig olyan elővigyázattal, hogy csak a katasztrófális eredményben vehető észre a szívtelen ember ravasz és jogellenes számítása.

Egy alkalommal láttam egy szép daliás parasztleányt a kórházban, egyik lábát tőből levágták, megfagyott. Ekkor jött a papírbakancs szállítóinak üldözése.

Most a vakondok visszahúzódott odúiba, de jó lesz vigyázni reá, mert sajnos nem tűnt el, csak óvatosabb lett.

Jó törvény és gyors intézkedés kell, nehogy újra előjőjön.

A szívem fájt, mikor a szerencsétlen parasztleányt megláttam; eszembe jutott a szemet szemért. Annak a papírbakancs-szállítónak legméltóbb büntetése, ha hideg télben papírbakancsban csak egy éjszakára kiküldik a Kárpátokba, nem harcolni, csak egy hideg téli éjszakán át állni és fázni.

b) Vízvezeték.

Gyöngyös leég, mert nincs vize.

Sajnos, hazánkban nagy városok vízvezeték nélkül vannak csak azért, mert polgárai nem látják be annak pótolhatlanságát.

A nagyobb városok és községek lakossága is megfertőzött, rossz vizű kutakból nyeri vízszükségletét ott is, hol nagyobb költséggel ugyan, de egészséges ivóvízzel el lehetne őket látni teljesen, ha vízvezeték volna.

Eger 50.000 koronát adott ki vízvezetéktervre a háború előtt jóval s a vízvezetékét mégis leszavazták; de azt nem akarta Gyöngyös sem, pedig ott víz sincs, de vízvezeték segítségével teljesen el lehetett volna látni Gyöngyöst vízzel.

E téren az önkormányzat túllengésben van. Ezt kell mérsékelni. Ezzel az állam korlátozza ugyan polgárai cselekvési szabadságát, de ezt éppen polgárai érdekében teszi és ezzel polgárait védi meg, mely pedig első és legfontosabb állami föladat, melynek teljesítése a polgárok cselekvési szabadságának korlátozásával jár.

Törvényt kell hozni, mely fölhatalmazza a mindenkori kormányt, hogy az önkormányzat túltengését bizonyos sürgős esetekben akadályozza meg.

Nemcsak a tolvajoktól kell megvédeni a polgárokat, hanem az elemi csapásokat is lehetőség szerint korlátozni kell. Ez mindenkor állami föladat.

c) Állami biztosítás.

Ezen kérdés megoldásánál nem lehet figyelmen kívül hagyni a tűzkarbiztosítást.

Én a kötelező állami tűzkarbiztosításnak vagyok híve.

Ez sociális föladat. Az állam a polgárok összeségét képviseli, tehát a tűzkarbiztosítást az állam intézze, akkor a polgárok kis díjért biztosítják tűzkár ellen vagyonukat.

Ezzel ellentétben az állam privilégiumot ad társaságoknak s azok nem ismerik kötelességüknek, hogy a városok víz ellátását nagyobb segélyekkel biztosítsák. Ez pedig kötelességük volna, sőt a társaságokra hasznos is; Gyöngyös nem ég le, ha vízvezetéke van.

Ilyen privilégiumokat az állam egyeseknek nem adhat.

Miután mégis ad, a társaságok úgy élnek a privilégiummal, hogy kartellbe lépnek egymással a tűzkarbiztosításra nézve.

Törvényt kell hozni a kötelező állami tűzkárbiztosításról és nem szabad törödni azzal, hogy társaságok megszűnnek; hisz, privilégiumot élveztek hosszú időn keresztül, az állam kegyelméből.

Ezzel elérjük:

a) A nemzet vagyona teljesen biztosítva van a tűzkár ellen.

b) Semmi éghető anyag biztosítás nélkül nem marad.

c) A biztosítási díj az eddiginek $\frac{1}{2}$ -ére száll le, mert minden biztosítást az állam kezel s nem apróztatik el több részre, mint most; az üzem vezetése is kevesebbe kerül az állam kezében.

d) A háború folytán igen erősen megnövekedett állami kiadások fedezetére jelentékeny új állami bevétel fog előállni, mely bevételből szociális reformok megoldására jelentékeny részt lehet elvonni s arra fordítani.

Az állam a kisemberek legfőbb védője lévén nemcsak a lüzkárbiztosítást, de a munkásbiztosítást s minden biztosítást az államnak kell kezelni. Ezáltal segítünk a munkásokon s a munkás öregségére vagy betegségében teljesen mentesítve lesz a nélkülözéstől. Ez is egyik szociális kötelessége az államnak s kiküszöböltetnek a visszaélések.

d) Közegészségügy.

Közegészségügyi törvényünk teljesen elavult. Maholnap ötven éves jubileumát ünnepelhetjük. Minden jel arra vall, hogy ez a jubileum el is fog jönni. Évtizedek óta tervbe van, hogy ujjal fölcserélik. Miért késik?

Vármegyékben ma is az alispán konstatálja a járványt s csak aztán indul meg nagy lomhán a védekezés. Egy laikus ember dönt eminenter orvosi ügyben. Drága a nemzet tagjainak egészsége. Új törvény kell. Pató Pál úr hallgasson. A háború rávilágított teljesen ezen törvény tarthatatlanságára.

A közegészségügy, sajnos, úgy kezeltek, hogy nem megelőzik a bajt, hanem csak akkor intézkednek, mikor a katasztrófák bekövetkeztek.

Rendszerváltozás, új törvény kell és pedig sürgősen.

e) Hadi özvegyek és hadi árvák segélyezése.

Míg a katona él, családja tisztességes hadi segélyben részesül, ha hősi halált halt, családja koldulni kénytelen.

Tervezik a megoldást, de miért késik?

Eger megoldotta. Indítványomra segélyalapot létesített kizárólag a hadi özvegyek és hadi árvák részére. Mi magunk fogjuk kezelni az alapot és mi osztjuk ki.

Centrális kezelés teljesen rossz, sőt rossz az ezredalap-rendszer is.

a) Centrális kezelés nagy üzemköltséggel jár; továbbá a segélyért folyamodás nagy tülekedéssel jár s az fogja kapni, aki jobban győzi szóval — lármával s befolyással. Centrális kezelésnél ugyanis minden községre nézve szükséges egy véleményező fórum, ki legyen az? a jegyző? Annyi dolga van, hogy ezt is a vállára rakjuk? Munkája legjobb esetben felületes lesz. Nálunk a kezelés semmi költséggel nem jár és ki van zárva a fölületes munka. Az egész város szeme rajtunk lesz. Mi ha akarnánk sem engedhetnénk befolyásnak, lármának; nekünk csak az igazságot kell keresnünk s azt meg is találjuk; mert mi tudjuk legjobban, hogy ki van rászorulva és ki akarja elvenni a segélyt az érdemeiktől hangos szóval, lármával, befolyással.

b) Az ezredalap szintén rossz, mert a háború teljesen átalakította az ezredek állományát. Házi ezredbe idegenek kerültek, sokszor más országbeliek, míg fiaink idegen ezredbe osztattak be. Ezért nem várok semmi jót az ezredalapbéli segélyezéstől. Mi nem nézzük, hogy a hős melyik ezredben szolgált, csak azt, hogy a mi szeretett fiunk volt s családja nyomorban van.

Városoknak és nagyobb községeknek maguknak kell segélyalapot teremteni, amint tette Eger s utána Hatvan. Kisebb községek erre a célra egyesítsék erejüket, körzeteket alkossanak s úgy teremtsék meg a segélyalapot.

Ezen segélyalapokat az állam jelentékeny segélyben részesítse.

Itt már nem kell korlátozni az önkormányzatot; mert a segélyt kezelni s méltányosan kiosztani jobban tudja az önkormányzattal bíró község, mint az állam.

Sőt az élő katonák családjainak járó segély mikénti kiosztását is az önkormányzattal bíró községeknek kell bízni.

A felelősség itt közvetlen, napfényen dolgoznak, mindenki látja, tudja, hogy hol az igazság s a felelősségre vonás gyors és hatásos; centrális kezelésnél mindenki másra tolja a felelősséget.

f) Helyes birtokpolitika és iparpártolás.

Míg egyrészt nem lehet túrni, hogy egyes ember, vagy testület az ország földterületének jelentékeny részét tartsa kezében;

addig azt sem lehet túrni, hogy a földbirtok teljesen elapróztassék s így értéktelenné tévessék.

A helyes földbirtokpolitika főcélja a többtermelés biztosítása, ennek eszköze a tőke előteremtése és a földtulajdon maximálása és minimalása.

a) Vidékenként természetesen különböző nagyságú lesz azon földterület, mely maximuma leend annak, amit egy ember, vagy testület bírhat. Erre való az arányosítás. Itt főként tekintettel kell lenni a magyarság megvédelmezésére, helyes telepítésre, mert a földbirtokpolitikának elsősorban magyarnak kell lenni s a magyarságot segítenie, mivel csakis úgy lesz a nemzet hasznára. Ha földet adunk a népnek, a föld népét magyarrá kell tenni s ennek leghatásosabb eszköze az okos telepítés, mint Darányi volt földmivelésügyi miniszter úr tette, mikor szentesi jómódú gazdákat Temes-megyébe telepített. A telepítésre az irányelvet a háború s a háború alatt éppen a hadvezetőség mutatta meg, midőn megbizhatlan elemeket magyar ezredekbe osztott be. Ha ezek az elemek megbizhatlanok voltak a háború alatti élet-halálbarcainkban, nem lesznek megbizhatókká a békében sem; tehát a telepítésnél a magyarországi megbizhatlan elemeket magyarok közé kell beékelni; továbbá egész magyar falvakat kell nemzetiségi vidékekre telepíteni. A megbizhatlan elemek magyar vidékeken meg fognak alkudni a külkörülményekkel s valóságnak ismerik föl azon igazságot, hogy magyarokká kell lenniök.

A maximálásnál arra gondolok, hogy a nép földhöz jusson és hogy általa a többtermelés biztosítva legyen, a föld népe magyar legyen.

A többtermeléshez tőke, befektetés kell; ott tehát hol elegendő tőke áll rendelkezésre, gondoskodni kell arról, hogy az intenzív gazdálkodásra fordíttassék, ahol pedig nincs, ott tőkét kell adni erre a célra. Ez csak úgy érhető el, ha a földtulajdon maximáltatik és pedig körzetek szerint különbözőképen s a többlet megváltatik és felosztatik. A kötött birtokok teljes megszüntetését helyesnek nem találok, sőt ezeket a magyarság megvédelmezésében s terjesztésében jelentős eszköznek használnám föl és ezért nemzetiségi vidékekre helyezném át Beksics terve szerint, de itt is kötelezném őket az intenzív gazdálkodásra. Erdőbirtokai-
kon nagyjelentőségű faipar létesítésére; a tőkét itt is a birtok maximálása által elő lehet teremteni, mert a maximálást kivétel nélkül minden földbirtokra kötelezővé tenném azért is, mivel

csakis ezáltal lehet adni földet a népnek; amit elsőrangú föladatnak tekintek.

Nép alatt azonban én nemcsak a kis gazdákat értem, hanem a középbirtokos osztályt is. Szomorún látjuk, hogy az kezd kivesszni, pedig ez az osztály volt a múltban a nemzet gerince. Sok, nagyon sok nemzeti feladatot oldott meg és ha erőre kapna, sokat várhatna tőle a nemzet.

Talpra kell állítani és kellő vezetés, irányítás és segítség mellett törtóriai múltjához méltó jövendőre tarthat számot s a nemzetnek nagy hasznára lehet.

A megváltás megoldása egyszerű: Az állam kibocsájt földkőtvényeket melyekre 4% kamatot fizet s ezen föld kötvényekkel fizetné ki a régi földtulajdonosokat; viszont neki a földosztás folytáni új földtulajdonosok 5% kamatot adnának.

Ezek a földkőtvények az állam legkitűnőbb értékpírjai lennének; biztosítéka maga a föld, mely nagyobb biztosíték mindennél, még az aranynál is.

A földtulajdonosok gazdálkodása állami felügyelet alá vétetnék. A középbirtokosok s a kisgazdák köteleztetnének, hogy bizonyos megállapítandó körzetek szerint egymással szövetkezzenek s az így megnövekedett erőt a gazdálkodás javítására fordítsák. Az állam kötelessége volna az ily szövetkezetnek támogatása minden irányban; telik a kamatkülönbözetből.

Biztos, hogy gazdálkodásunk erősen fejlődni fog; mert egyrészt az óriási domíniumokkal bírók nagy tőkét kapnának, melyet megmaradó birtokuknak intenzívebb kezelésébe befektetni kötelességükké tétetnék, iparvállalatokat létesíthetnének, birtokukon ők maguk földolgoztatnának mindent, például búza külföldre csak elvéve menne ki, lisztnek őrölve, tésztának elkészítve már jelentékeny nyereség érhető el a kivitelnél, állattenyésztésünk is nagy lendületet érne el, belterjes gazdálkodást folytathatnának; másrészt a középbirtokosok és a kisgazdák állami felügyelet alatt az állam jelentékeny támogatása mellett szövetkezeteik segítségével szintén intenzívebb gazdálkodást fognak fojtatni s az ahhoz szükséges fölszereléseket szövetkezés folytán egyesült erővel beszerezni.

A bankok földéhségét el kell fojtani. Most előszeretettel foglalkoznak földbérletekkel. Ezt helytelennek tartom. A takarékpénztárakat egész múltjuk, céljuk épen arra kötelezi, hogy méltányos kölcsönökkel segítsék a birtokos osztályt, az ipart s kereskedelmet; ha ezzel ellentétben ők maguk fognak gazdálkodásba,

ipar s kereskedelmi vállalatokba, jogosulatlan konkurrenciájuk miatt éppen azoktól vonják el a tőkét, kiket segíteniök kötelességük, továbbá velük nem konkurrálhatnak épp azok, kiknek hivatásuk, életük a földmivelés. Sok kisgazda-társaság esett el már jó bérlettől ezen konkurencia miatt. Ha Széchenyi István s társai fölébrednének, nagyon megróvnák mostani tülekedésüket. A bankoknak kötelességük az állam segítségére lenni a szociális birtokpolitikai s ipar, kereskedelem föllendítésére célzó munkában.

Mindez a nemzet vagyonának, jövedelmének óriási növekedését eredményezné s egy boldog és gazdag nemzet élne a mi szép Magyarországon. Mi egy ilyen nemzetnek á háború okozta államadósság? mi a megnövekedett állami kiadás?

b) Amint tulnag földbirókokat nem szabad egy kézen hagyni épp a helyes nemzetgazdaság szempontjából; éppúgy nem lehet megengedni, hogy az apró birtokok még jobban eltörpüljenek. Sajnosan tapasztaltam, hogy oly földszalagokat, melyeket megszántani is alig lehet, az örökösök 6-7 felé hasítanak az osztásnál azon okból, hogy apjuk mindegyik földjéből kell mind-egyiknek: természetes, hogy ezáltal a föld teljesen értéktelenné válik.

Törpe birtokokat nem tűrnék meg, mert azok által a nemzeti vagyon egyrésze elértéktelenedik. Ezt oldja meg a földtulajdon minimalása.

Megoldatik a minimálással a munkáskérdés is. Vigyázni kell nagyon, hogy felosztás folytán a föld munkás nélkül ne maradjon, vigyázni kell erre éppen a magyar nép érdekében. A magyar nép natúrája, hogy mindaddig, míg földje van, nap-számba nem megy; ennek szomorú következménye, hogy a teljesen törpe birtokú magyar ember tönkre megy. Ezt akadályozza meg a földtulajdon minimalása.

A földbirtokpolitikában számolni kell a magyar nép gazdasági konzervativizmusával is; de ettől nem kell félni, mert földéhsége sokkal nagyobb. Ha földet csak bizonyos föltételek mellett fog kapni, azokat teljesíteni is fogja, mert ezt nemcsak érdeke, de a magyar becsület is követeli.

Mindezek a legsürgösebbek, mert mindent el kell követni, hogy a bekövetkezendő békés korszak teljesen felkészülve találjon bennünket s azok, kik kemény csatákban védték a magyar földet, hozzá is jussanak.

A földbirtokpolitikával s a többtermeléssel összefüggésben van a helyes iparpártolás. E téren gondolni kell arra, hogy agrárkultúr állam vagyunk. Nem oly gyárat kell alapítanunk, melyek-

hez a nyers anyagot külföldről szerezzük be, mert előbb a hazai nyers anyagot kell feldolgoznunk. Az ipart szoros kapcsolatba kell hozni a földműveléssel. A magyar birtokost iparossá is kell nevelni. Tésztagyárok, gyümölcs-, főzelék-, húskonzervgyárok, vászon, fehérneműgyárok, posztógyárok s. b. felállítására, faipar, kisipar és háziipar újra való megteremtése az első feladat. Ha minden terményünket magunk feldolgozzuk, kiszámíthatatlanul óriási jövedelemre számíthatunk. Mindehhez azonban befektetés kell. Ha helyes birtokpolitikával előteremtjük a tőkét, az eredmény nem fog elmaradni. Továbbá megszüntetjük az energia pangását is. A magyar földműves hozzá van szokva, hogy az évnek csak egy részében dolgozik, nincs munkaalkalom. Nagyon nagy szükség lesz munkáskézre egész éven át. Megoldjuk az amerikai magyarok visszatelepítését is. Hisz helyes birtokpolitikával az ígéretföldjét mutatjuk meg nekik.

g) Perenkívüli eljárás.

1917. ápr. 26-án egy előterjesztést küldtem föl Balogh Jenő igazságügyminiszter úrhoz; annak sorsa iránt csak 1917. év őszén érdeklődtem. 24575 917. szám alatt van iktatva. Az előadó ur munkába is vette, de közbejött akadályok miatt abbahagyta. Előterjesztésemet nyilvánosan ismertetem.

Az új öröklési eljárás.

- a) Az öröklési eljárás főcélja a tulajdonjogrendezés.
Az 1894. XVI. t.-c. pedig ezt nem biztosítja.
b) Az 1894. XVI. t.-c. kinövéseit le kell nyesegetni.

Pl. a 62. § megköveteli, hogy azon örökös osztály része, — ki a második idézésre nem jelent meg, — vagy birói letétbe helyezendő, ha pedig erre nem alkalmas, az a gyámhatóság által kinevezendő gondnok által kezelendő.

Ez a törvény világos tévedése s a gyakorlatban sohasem alkalmazzuk.

Meg is köszönné az örökös, ha ezt tennénk, ő bent ül a vagyonban, mely az ipso jure örökösödés elvénél fogva az övé s csak azért, mert nem jelent meg a tárgyaláson, gondnokot küldünk a nyakára.

c) Végrendeleteknél különbséget kell tenni a visszavont magánvégrendelet és közokiratban visszavont közvégrendelet közt. Ez ellenkező esetben a magánvégrendelet előnyére szolgál, mert ha a magánvégrendeletet a végrendelező összetépi, akkor nincs vég-

rendelet s így az ki sem hirdethető. A közvégrendelet, ha közokiratban vonatik is vissza, össze nem téphető, tehát az kihirdetendő bármelyik fél kérelmére; ez megszüntetendő.

Tapasztaltam, hogy egyesek valósággal mániákus végrendelezők s utóbb épp azért vonják vissza előbb tett végrendeletüket, mert azt megbánták; szándékuk változtával ki is fejezik sokszor, hogy az előbbi végrendeletük titokban maradjon, mert abban esetleg olyan rokont bántottak meg, kinek utóbb megbocsátottak stb. Így a lelki motívumok is azt kívánják, hogy az ilyen visszavont végrendelet titokban maradjon. Azok kihirdetése tehát nemcsak büntetés a mániákus végrendelezőkre, de a közjegyzői titkosságot is lerontja, mert egy megsemmisített, tehát nem létező végrendeletet hoz nyilvánosságra.

d) A kir. közjegyzőnek nagy felelőssége mellett jogot kellene adni, hogy a megkeresését nem teljesítők ellen közvetlen eljárhasson. Ezt a jogot nem lehet a közjegyző kezéből kiadni, mert ellenkező esetben a közjegyző először jelentse föl a mulasztót. Hová fog ez vezetni? A járásbírótság a följelentést megvizsgálja s vagy kiszabja a bírságot, vagy nem. Ebből nem kérünk. Magunkért szívesen felelünk, de másért nem vállaljuk; följelentgetésekkel nem tölthetjük el a drága időt, hisz a bíróság sem bir az előjárósággal. Én a halálesetfelvétel s az öröklési eljárás megindítása körüli intézkedést most még nem is venném el a bíróságtól, mert a háború épp az öröklési eljárásban egész új körülményeket vetett föl. így is sok tévedés merülhet föl, többek közt a hősi halált haltak hagyatékánál; pedig négy szem többet meglát, mint kettő.

Az öröklési eljárás ideiglenes reformjára azonban föltétlenül szükség van, ez pár §-al keresztülvihető; de össze kell kapcsolni a tkvi rendtartás s a cégügy reformjával.

Mindezeket azonban azonnal munkába kell venni, nem lehet vele várni sem a telekkönyvi rendtartás, sem az öröklési eljárás, sem a magánjog végleges reformjáig.

Az igazságügyi miniszter urnál ismertetett reformterveim célja:

- a) Az eljárások egyszerűsítése.
- b) A népnek közelebb hozása az ügyeket intéző hiteles személyhez s a telekkönyvhez.
- c) A kincstár jogos érdekének egyszerű és biztos megvédése.
- d) A háborúban önhibájukon kívül, legnagyobb részt vitézi harctéri munkálkodás miatt tönkrement jogászok részére tisztességes

megélhetési mód biztosítása az ügyis nagyon megterhelt kincstár anyagi támogatásának igénybe vétele nélkül.

e) Tulajdonjogrendezés egyszerűsítése s biztossá tétele.

f) A bíróságok tehermentesítése.

g) Az öröklési eljárásban már is előfordult tévedéseknek, melyek harctéri katonáinkra teljesen tragikusak, kiküszöbölése.

h) A hiteles személyek hatáskörének történelmi alapon való tágítása.

Előterjesztésemet úgy a pénzügyi hatósággal, mint a járás-bírósággal megbeszéltem. Ez discussio tárgya volt köztünk s mindegyik helyeselte, jónak találta azt.

Tehát pénzügyjei, tkvel, hagy. ügyjei s általán peres és peren kívüli ügyekkel foglalkozó jogászokkal tárgyaltam azt meg s véleményüket előterjesztésem mellékleteként fölküldtem 1917. április havában az igazságügyi miniszter úrhoz.

A hagyatéki ingatlanok becsüje.

Az 1916. XXVII. t.-c. 4. § jogot ad a kir. pénzügyigazgatóságnak az ingatlan értékének hatósági szakértői becslés útján való megállapítását követelni, ha az ingatlan értéke a helyi forgalom értékénél szembetűn'en csekélyebb; de az ilyen becslésnél a félnek joga van saját költségén ellenőrző szakértőt alkalmazni.

Köteles a pénzügyigazgatóság előzőleg a féllel az érték megállapítására nézve egyességet megkísérelni a 10. §. értelmében, a becslés költsége a kincstárt terheli, ha az ingatlan értéke 5000 K-t meg nem halad, vagy ha meghaladja is, de az eredeti becsértéket 10%-nál többel nem haladja túl.

Célja volt a törvénynek a visszaélések kiküszöbölése, miután a minimális érték oly kicsiny, hogy azok meg sem közelitik a tényleges értéket; ugyanis több hagyatéknál tapasztaltam, miként a minimális érték a forgalmi (nem háborús) értéknek 10-ed részét sem teszi.

A kincstár nem éri el célját.

Először egyességet kísérel meg s csak azután becsültet, ez csak a kincstár tekintélyének árt.

A kincstár fölajánlja az egyességet, a fél nem megy bele.

a) A kicistar vagy abba hagyja az egész dolgot s akkor meghátrál,

b) vagy szakértői becslést eszközöltet, ez esetben is föltétlenül a rövidebbet huzza, mivel a fél ellenőrző szakértőről gon-

doskodik, ki elokvenciájával, magas tudásával, beszerzett bizonyítékaival teljesen irányítani fogja a becslést. A kincstár szakértője a községi elöljáróság egy tagja, tehát falun a jegyző lesz; ugyanaz, ki már egyszer megbecsülte az ingatlant, vagy más, de ki a jegyzővel együtt van az elöljáróságban. Igaz, hogy forgalmi értéknek az előző évekbeni forgalom veendő alapul, de nem lehet még középszámítást sem tenni, mert minden föld más és így tovább. Képzeltető, hogy a kincstár szakértője meg akar és meg tud küzdeni az ellenőrző szakértővel; magára haragítja, ellenségévé teszi faluja népét.

Az eljárás komplikált, eredménye legtöbb esetben az, hogy a kincstár nemcsak blamirozza magát, de még becslési költséget is fizet.

Továbbá töméntelen munkát ad a pénzügyi hatóságoknak. Eredménye tehát az lesz, hogy a pénzügyigazgatóságok nem fognak törvényadta jogukkal élni s így az ingatlan értéke továbbra is 10-edét fogja tenni a forgalmi értéknek.

Ezen segíteni kell.

Az ingatlanokat már a leltározásnál forgalmi értékükben kell fölvenni s az ingatlanok leltározását a kir. közjegyzőkre kell bízni.

A jegyzők túl vannak halmozva munkával, nekik a hagyaték a legmellékesebb foglalkozás.

A kir. közjegyzőnek segítő eszközei:

a) Az adó és értékbizonylat.

b) Az általa tárgyalt más hagyatékoknál és az általa készített okiratoknál szerzett bőséges tapasztalat.

c) Az adóhivatalok által vezetett s a kir. közjegyzőknek megküldendő s az ingatlanok forgalmáról szóló értékkimutatások.

A személye iránti határtalan bizalom, melylyel még a becsléseknél sem fog visszaélni s mégis megfogja közelíteni a forgalmi értéket.

Újra toldozzák az illetéki törvényt, emelik a kulcsot, pedig az igazságtalan s egyenlőtlen lesz; mert ingatlannál hiába emelik, ha az érték a régi marad; az értékpapírnál és pénznél pedig igen magas lesz és aránytalan.

Az öröklési bizonyítványok eltörlése s az öröklési eljárás azonnali megindítása.

a) Az 1894. XVI. t.-c. 4. §. szerint öröklési eljárás az ingatlannál kötelező, de facto még sem az; mert öröklési bizonyítvány kérésénél csekélyebb értékű s jobbára zavaros tulajdonjogrendezést

igénylő ingatlant a felek a hagyatékból egyszerűen lehagynak; így tehát ez továbbra is rendezetlen marad s az öröklési eljárást célját, a tulajdonjogrendezést el nem éri.

b) A három havi fölösleges scontrórtartástól a bíróság megszabadul.

c) Az öröklési eljárás gyorsabb lesz.

d) A felek szabadsága korlátozva nincs, mert közérdek áll előtérben s ott egyéni szabadságról szó sem lehet.

Nálam az öröklési bizonyítvány régen meghalt: kerületem lakossága ezzel a joggal nem él, mert a tárgyalást jobbnak s gyorsabbnak tartja.

Hagyaték átadó végzések.

Az átadó végzések ellentétben állnak egész jogrendszerünkkel s azt <- ζ abszolút korszak maradványának s az osztrák jog kéretlen örökségének ítélem; e helyett tanúsítványokat állítanék be a törvénybe, melyeket a kir. közjegyzők állítanak ki.

A bírót azon munkától is meg kell szabadítani, amit az 1912. VII. t.-c. 29. és 30. §-a nála hagyott. Én őt tényleg meg is szabadítottam s ez kitűnően bevált, az eljárás gyorsabb lett s a bírót nem foglalja el.

Tulajdonjog rendezés.

Az 1894. XVI. t.-c. a tulajdohjogrendezést nehézkessé teszi. Tényleges birtoklás alapján körülményes és sok esetben célra sem vezet. Ezt egyszerűvé és biztosabbá kell tenni.

Erre nézve a legegyszerűbb megoldás, ha a kir. közjegyző a tkvi tulajdonost oly figyelmeztetéssel hívja meg a tárgyalásra, hogy ha vagy azon meg nem jelenik, vagy pedig akár a vétiven, akár a kir. közjegyzőhöz intézendő bélyegmentes beadványban a tulajdonjogrendezésnek ellent nem mond, beleegyezőnek fog tekintetni. (Pl. a fizetés imeghagyás). Ez a legegyszerűbb tulajdonjogrendezés, de a legbiztosabb is. Az ilyen meghívások kézbesítését nem bízom a kisbíróra. Ezeket kézbesítse maga a községi jegyző, hívassa be az illető tkvi tulajdonost a község házára, olvassa föl és magyarázza meg neki s mindezeket a kézbesítési ívén aláírásával s a község pecsétjével igazolja.

Papi hagyatékok.

Végrendelet mellett elhalt papok hagyatékára az eljárást kötelezővé kell tenni. Most sok esetben semmit sem kell tenni

az örökösöknek s így a hagyaték hazaellenes célra is fölhasználható; a közalapítványi ügyigazgatóság tudomást sem vehet róla s így el sem bírálhatja az alapítványokat, melyek tényleg létrejöttek. Ez főként nemzetiségi vidékeken fordul elő; nálam mind tárgyalatik.

Nem elég az 1904. (T. 107) 15. sz. rendelet, mert az csak a végrendelet nélkül elhalt alsóbb papság hagyatékáról szól.

Nem elég az 1883. évi 13249. sz. rendelet, mert az a javadalmas főpapok hagyatékáról szól.

A magyar nemzet iránti kötelessége az állam képviselőjének, hogy az alapítványok fölött a főfelügyeletet gyakorolja; de, hogy ezt megtehesse, minden alapítványról tudnia is kell.

A harctéren hősi halált haltak hagyatéka.

Erre nézve szomorú tapasztalatom van. Több esetben a tárgyaláskor tűnt ki, hogy az állítólagos örökhagyó él. Hány eset lehet olyan, hol csak akkor fog kiderülni ez, mikor a hős hazajön háború után a fogságból s itthon a koldusszegénység várja, mert halottként kezelték, hagyatéka testvéreinek, vagy özvegyének adatott át, kik azt már továbbadták.

Minden katonánál ott van a halálcédulája, de egyik a nyakában, legtöbb a zsebében őrzi. A halott katona jobb ruháját elcseréli az élő a rongyos ruhájával; az élő katona a fogságba jut a halott cédulájával. Magát megértetni nem tudja. A veszteségi lajstromba belekerül az élő katona. Ezen föltétlen segíteni kell. A magyar katona rendszerint beégeti nevét karjába. Bizarrnak tűnik ugyan föl, de a tetovirozás a tévedést teljesen kizárja. Még sem volt még soha, hogy a halott azonosításánál, a foglyok azonosításánál erre az egyetlen biztos jelzésre figyeltek volna. — A tévedéseken segíteni kell a veszteségi lajstrom összeállításánál, a halálcédulák viselésénél. Végre azért, hogy haláleset után hosszabb idő múlva induljon meg a hagyatéki eljárás, kivétel a teljesen biztos haláleset.

Telekkönyvi ügyek.

Telekkönyvek őrzését, bejegyzéseket, árveréseket, sorrendi tárgyalás tartását, tömegfelosztásokat stb., kir. közjegyzőkre kell bízni s a bíróságot mindezekről mentesíteni. Meg kell szüntetni a tkvi. hatóságot, mint birói szanatóriumot. A telekkönyvet közelebb kell vinni a néphez, hogy könnyen hozzáférhessen, így tehát nagy mértékben decentralizálni kell, ezért a kir. közjegyzői kerületeket

így kell megállapítani, hogy a környék népe hosszabb utazás nélkül elérhesse; ez csak úgy érhető el, ha a telekkönyvi ügyeket intéző kir. közjegyzőségeket decentralizálják, ez pedig csak a hatáskörnek terveim szerinti kiszélesítése által érhető el.

Ezzel a rendezéssel segítünk:

a) A népen, mert közelebb jut jogtudós hiteles személyhez s nem kell tudatlan és sokszor roszindulatu s felelősségnélküli okiratgyártókhoz fordulnia.

b) A bíróságon, mert megszabadítják oly ügyek intézésétől, melyek nem rá tartoznak.

c) Hős katonáink egy részén, mert a közjegyzőségek decentralizálásával elhelyezhetjük őket az állam megterhelése nélkül.

d) Végre csakis ezután vihetjük keresztül a hagyatéki eljárás teljes reformját s elejétől végig a kir. közjegyzőkre bízhatjuk, mert akkor őrizetében vannak a telekkönyvek is és mindent előkészítettünk a hagyatéki eljárás helyes reformjára, akkor egy kézben lesz telekkönyv s hagyatéki, hogy ez mily könnyítés, azt magyarázni nem kell; elég annyi, hogy a hagyatéki eljárás főcélja, a tulajdonjogrendezés teljesen keresztülvihető.

e) A tulajdonjogrendezést másként is könnyebbé tesszük s egyszerűvé. Megjelenik a kir. közjegyzőnél pl. az eladó és vevő; eredménye azonnali tulajdonjogbejegyzés, végzést csak megtagadás esetén, vagy ha postán érkezik, kell hozni.

f) A telekkönyvi rendezést magyarrá tesszük. Visszavisszük a helyes történelmi fejlődéshez.

Régen iktatás kellett nemesi jószágnál az adományozáshoz. Az iktató-parancsot a király, vagy nádorispán valamelyik káptalanhoz, vagy levéltáros gyülekezethez (locus credibilis) leküldötte s az iktató királyi (nádorispáni) embert megnevezte, ki mellé kiküldetett a káptalanból, vagy levéltáros gyülekezetből egy személy.

Az ellentmondást már nem az iktatók végezték, hanem hiteles helyen történt. (Georg Illés Honnyitörvények 103., 114., 117. §.)

Az örökvallomások (szerződés) hiteles helyen, vagy hiteles személyek előtt történt (Kövy 526 §.)

Hiteles helyek a káptalanok és konventek voltak, kik hiteles pecsét alatt dolgoztak.

Tripartitum I. rész 63. cím szerint az örökbevallásokhoz melyeket bíró, bizonyágtévő, vagy hiteles hely előtt tettek, sem királyi jóváhagyás, sem iktatás nem kellett, de csak a rokonok között. 57. címe szerint nemesi szerzett vagyonnál ellentmondás

sem volt. 66. címe szerint megszakadás esetén kötött szerződésnél iktatás kellett. II. rész 21. címe szerint fekvő jószágokba iktatásokat, visszaiktatásokat, határjárást megintést, bírói végrehajtást hitelei hely bizonyosságával kellett megtenni.

A hiteles helyek helyébe léptek a kir. közjegyzők.

A történelmi fejlődés azt kívánja, hogy részükre ugyanazon jogkör adassék, mint elődeiké volt.

Mivel pedig a hiteles helyek ugy élők közti, mit elhalálozás folytani birtokváltozáéoknál önálló joghatóságok voltak, kell, hogy ugyanazok legyenek a kir. közjegyzők.

Ez nem közjegyzői kari érdek, ez a nép jogos érdeke s a jogbiztonság követelménye. A magyar nép vagyona telekkönyveinkben van letéve; szükséges, hogy közel legyen hozzá; szükséges, hogy kezelése egyszerű, gyors és biztos legyen. Ugyanez áll a hagyatéki ügyekre is.

Önkénytelenül fölmerül előttem pár kérdés.

Mit fog csinálni a bíróság?

A háború oly sok dolgot függőben hagyott, oly sok új dolgot okozott, hogy azoknak elintézése óriási föladatot ró a bíróságra; azokat tehát a bíróságok a mai rendszer mellett elvégezni képesek nem lehetnek. Mindent el kell követni, hogy tehermentesítenessenek azért, hogy valódi föladataikat teljesíthessék.

Mi lesz a telekkönyvvezetőkkel?

Ez az intelligens és szorgalmas státusz nélkülözhetetlen az állam óriási föladatai teljesítésénél.

Mi lesz a végrehajtással?

A végrehajtást a polgári bíróság rendeli el; annak csak fogantatását végzi a telekkönyv. Ez tehát a közjegyzőkre nyugodtan bízható.

Mi lesz az ügyvédekkel?

Az ügyvédek egy része közjegyzővé lesz, a többinek megmarad az összes peres és perenkivüli ügy, a telekkönyvi ügy is. Ők a feleket teljes jogkörrel képviselik továbbra is.

Mi lesz a sorrenddel?

Első sorban a közjegyzőnek kötelessége, hogy minden telekkönyvi ügyet még aznap elintézzze, hátraléka nem lehet. Most már a közjegyző naponként ad ki számokat s azt minden telekkönyvhöz melléklendő küiön lapon széljegyezi. A telekkönyvi irattár anyaga is nagyon megcsökkenne, idővel pedig az egész irattár fölöslegessé válhatik. Mindezeket a gyakorlat mutatja majd meg.

Árverés, sorrendi tárgyalás, vételár fölosztás?

Mindez nagyon könnyen bizható a közjegyzőre, a bíróságok több esetben reá is bízzák most is.

Mi lesz a biztonsággal és felelősséggel?

Előbbivel mi van most? Semmi. Isten csodája, hogy a mai kezelés mellett el nem égnek, el nem vesznek a telekkönyvek. Közjegyző kezén biztosabb. Most is a legféltettebb kincseket őrzi a letét nehézsége mellett is. A nép ítéli meg legjobban, mikor bizalmával megajándékozza. Köteleztetnék a telekkönyveket vas-szekrényben őrizni; megteheti, mert a telekkönyvek decentralizálása után minden közjegyző telekkönyvtára tetemesen kevesebből fog állni.

Felelősség közvetlenebb lesz. Első sorban a közjegyző felel mindenért. Közvetve felelne az állam, de természetesen épp azért a közjegyzők állami ellenőrzés alá is kerülnének. A magyar nép kikövetelheti magának, hogy a perenkívüli egész eljárásban ne kelljen két napi útra befáradni, elvesztegetni a drága időt; közelében legyen úgy a telekkönyv, mint a hagyatékot intéző személy. Azonfölül elvárhatja, hogy minden perenkívüli dolgát jól és gyorsan intézzék el és úgy, hogy azt meg is értse. Ez pedig csak úgy érhető el, ha mindezek a kir. közjegyzőkre bízhatnak s úgy a tkv., mint a hagyaték megmenekül a bürokratikus copftól s ezen törvények életbeléptetésével a kir. közjegyzőségek decentralizáltatnak, közelebb vitetnek a néphez.

Ugy magánjogunknak, mint egész perenkívüli eljárásunknak magyar fejlődését megakadályozta az abszolutizmus. Ez hozta létre a telekkönyvi rendtartást és ez hozta létre az átadó végzéseket is.

Hibája mindkettőnek, hogy egyik sem magyar és hogy intézkedéseiből oly dohos levegő árad ki, mintha kriptából jönne.

Cégügyek.

Cégjegyzék vezetése, őrzése nem birói funkció, ezt is a közjegyzőkre kell bízni.

Közjegyzők munkájának könnyítése.

Vannak oly munkakörök, melyek nem a közjegyzőkhöz tartoznak, részint elavultak.

Ha a közjegyzőket magánjogunk nélkülözhetlen s legfőbb munkásaivá tesszük, kár őket hitelesítési, óvási ügyekkel terhelni. Az óvás fölött a moratóriumos rendelet meghúzta a lélekarangot; megmutatta, hogy teljesen fölösleges, eltörlése tehát csak idő kérdése.

Valószínűnek tartom, hogy a közjegyzők egy része nem akarja a reformokat egész terjedelmükben, melyek mélyreható újításokat tartalmaznak, de arról is meg vagyok győződve, hogy ha törvénné válnak, szívesen vállalják a velük járó terhet, továbbá arról is, hogy a nép ezután sem fog csalódnni bennük, mert ő bennük a nép igaz barátot s lelkiismeretes jogi tanácsadót fog birni ezután is.

A magyar nép boldogulása.

A magyar nép megérdemli, hogy földet, kényelmet, jólétet, jogbiztonságot és boldogságot kapjon és mindenkor jó szót s türelmet a vezetőktől.

Általános jólétet kell teremteni az országban.

Hogy ezt elérhessük, a tőkét, a pénzt rabszolgájává kell tenni a földnek, az iparnak, a kereskedelemnek. Ennek eszközei:

Nem szabad megengedni a szertelen spekulácót.

Nem szabad megengedni az egyes embernek hirtelen való túlságos meggazdagodását, mert ez százak és százak elpusztulásával áll szoros kapcsolatban s így a jogrendet sérti.

Kötelezni kell a nagytőkét — akár egyesek, akár társulatok kezén legyen is —, hogy előnyös kölcsönökkel segélyére legyen a földmivelésnek, az iparnak, a kereskedelemnek.

Mindezt az állam megteheti, mert célja a nemzet főnartása s ereje a nemzetet alkotó népben rejlik.

A mandatáriusok óriási munkát fognak végezni, de munkájukban a nemzet szemé rajtuk lesz s velük lesz a nagyrahivatott, nagy erényekkel bíró magyar nemzet szive.

Ha az mind meg lesz, a szeretet meleg napfénye fog lesütni a magyar földre; megélnék az érzéktelen halmok és völgyek, hangosakká lesznek vig magyar szótól, mert igazi meleg otthont adnak a jólétben és gazdagságban élő magyar nemzetnek.

Tartalomjegyzék.

	Lan
Bevezetés	3
1. A nemzet alakulása. Az állam célja. Jogrend! Nemzeti tradíciók.....	5
2. Államfő, mandatáriusok és a jogrend. Cselekvési szabadság és korlátozások.....	9
3. Nemzeti tradíciók a magyar közjogban és magánjogban s a nemzeti-ségi kérdések. Idegen, különösen osztrák jogfejlődés hatása	11
4. Szociális reformok:	
a) Visszaélések megakadályozása.....	15
b) Vízvezeték.....	16
c) Állami biztosítás	16
d) Közegészségügy.....	17
e) Hadi özvegyek és hadi árvák segélyezése	17
f) Helyes birtokpolitika és iparpártolás	18
g) Perenkívüli eljárás.....	22
Az új öröklési eljárás	22
A hagyatéki ingatlanok becslése.....	24
Az öröklési bizonyítványok eltörlése s az öröklési eljárás azonnali megindítása.....	25
Hagyaték átadó végzések	26
Tulajdonjogrendezés.....	26
Papi hagyatékok.....	26
A harctéren hősi halált haltak hagyatéka.....	27
Telekkönyvi ügyek	27
Cégügyek	30
Közjegyzők munkájának könnyítése	30
A magyar nép boldogulása.....	31